

Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar

Halil İnalçık*

Balkanlar ve Anadolu, Boğazlar ekseninde, 330 tarihinde Konstantinopolis'in kuruluşundan 1919'a kadar hemen hemen 1600 yıl, kesintisiz, iki imparatorluk, Doğu Roma ve Osmanlı İmparatorluklarının idaresi altında bir siyasî bütün olarak birleşmiştir. İstanbul, daima bu iki kıtanın siyasî ve kültürel merkezi olmuştur. Bu 1600 yıl içinde âdeta doğal bir karakter kazanmış bu siyasî birliği tehdit eden gelişmeler, batıda Tuna ötesinden gelen Avrasya kavimlerinin, daha sonra Orta Avrupa'da yükselen güçlü devletlerin, Macaristan ve Habsburgların tehditlerine karşı koymak zorunda kalmış; doğuda, Anadolu'da ise başlıca İran ve Irak'ta kurulan imparatorluklarla çetin mücadeleler gerekmiş, nihayet üçüncü bir tehdit, Akdeniz üzerinden özellikle Haçlılar döneminde kendini göstermiştir. Bu tehditleri bertaraf etmek için Bizans ve Osmanlı devletleri, Balkanlar ve Anadolu ötesinde güven bölgeleri kurmak zorunda kalmışlar; bir taraftan Orta Asya'ya, öbür yandan doğu Anadolu ve Kafkaslara, Irak ve Suriye'ye hâkimiyetlerini yaymışlar, Akdeniz'de güçlü donanmalar meydana geti-

rerek deniz egemenliğini ellerinde tutmaya önem vermişlerdir. Boğazlar ekseninde Balkanlar ve Anadolu'da 1600 yıl sürmüş olan bu siyasî birliği Fransız tarihçisi M. Lhéritier tarihte en sürekli tarihi jeopolitik bölgelerden biri olarak tanımlamaktadır. Bu birlik, Bizans İmparatorluğu döneminde, 1204'te Haçlıların İstanbul'u zapt etmeleri sonucunda dağılmış, imparatorluk parçalanarak Katolik-Latin milletlerin egemenliği altına düşmüştür. Bu dönem sonucunda Batı Anadolu'da Türkmen beylikleri kurulmuş ve sonunda bu devletlerden biri, Bitinya'da kurulan Osmanlı Beyliği, gaza ideolojisiyle Selçuklu Anadolu'sunun yüksek kültür mirasını kaynaştırarak bir yüzyıl içinde Tuna'dan Fırat'a kadar Anadolu'yu ve Balkanları bir kez daha birleştirmiştir. 1394, 1411, 1422 kuşatmalarından sonra nihayet, 1453'te Fatih Sultan Mehmet bu siyasî birliğin doğal merkezi olan İstanbul'u fethederek, Doğu Roma İmparatorluğunu yeni bir ruh ve kılıfta yeniden diriltmiştir. İstanbul fatihi, bilinçli olarak bir İslam sultanı, bir Türk hakanı olduğu kadar Doğu Roma imparatorlarının varisi olduğunu ilan etmiş, sultan ve hakan unvanları yanına Kayser-i Rum unvanını eklemiştir.

Fatih, Yıldırım Bayezit'in başarısızlıkla sonuçlanan ilk imparatorluk girişiminden sonra Osmanlı İmparatorluğunu 500 yıl sürecek temel kurumlarıyla yaratmış, büyük imparatorluk kurucusudur. Fatih, üzerinde yarım yüzyıla uzayan araştırmalarımız, onun Osmanlı kanunlarını kodifiye ederek, imparatorluğunu nasıl örgütlediğini, harap bir halde ele geçen İstanbul'u her türlü alt yapıyla nasıl görkemli bir imparatorluk merkezi olarak yeniden yarattığını göstermiştir. O, Tuna'dan Fırat'a kadar yerli hanedanları ortadan kaldırarak, merkezîyetçi, güçlü bir imparatorluk kurmuş ve hükümdar kişiliğinde mutlak Osmanlı padişahı örneğini yaratmıştır. Yeni

(*) Prof. Dr., *Tarihçilerin Kutbu. Yaşayan En Önemli Osmanlı-Türk Tarihçisi.*

(**) Bu yazı daha önce Ankara Üniversitesi'nin 50. Yıl Kutlamaları çerçevesinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde 13-14 Kasım 1996 tarihinde düzenlenen "Tarihte Güney-Doğu Avrupa: Balkanolojinin Dünü, Bugünü ve Sorunları" adlı sempozyumda Sunulan yazının gözden geçirilmiş halidir.

araştırmalar, bir Alman tarihçinin, Franz Babinger'in onu dünya egemenliğine göz dikmiş bir maceracı olarak tanıtan yanlışlarla dolu yorumunun geçersizliğini ortaya koymuştur.

Fatih dönemi üzerinde arşivlerimizde iki koleksiyon bu dönemin aydınlanması için en temelli kaynaklarımızdır. Bu kaynaklardan birincisi, Fatih döneminde sancakların nüfus ve vergi kaynaklarını saptayan defter-i hakanilerdir. İkincisi, 1460 tarihlerine kadar inen Bursa mahkeme sicilleridir. O döneme ait bol miktarda kitabe, vakfiye, seyyahların gözlemleri ve tabii İtalyan arşivleri bu iki ana kaynağı tamamlayacak nitelikte kaynaklardır. Babinger, bugün batı dillerine çevrilmiş popüler eserlerinden bu ana kaynakları yani Osmanlı Türk arşiv malzemesini kullanamamıştır. Bu sebeple imparatorluğun gerçekten kuruluş dönemi sayılan Fatih dönemi tarihini, bu ana kaynakları kullanarak yeni baştan yazmak gerekir. Bizim 1950'lerden beri bu doğrultuda yaptığımız incelemeler özellikle Balkan tarihi üzerinde şu gerçekleri ortaya koymuştur. İlk Osmanlı yayılışında kılıç kadar, belki ondan da ziyade istimalet politikası denilen bir uzlaşıcı politika temel bir faktör olarak hesaba katılmalarıdır. Osmanlı kaynaklarında siyasi bir terim olarak kullanılan istimalet, kendine meylettirme kendi tarafına kazanma anlamına gelir ve Kuran'da te'li'fu'l-kulub, yani gönülleri uzlaştırma kelamıyla aynı anlamdadır. Osmanlı sultanları, bir memleketi kendi ülkelerine ilhak etmeden önce başlıca iki yöntemle hareket ederlerdi. Bir taraftan uç dedikleri serhat bölgelerinden uç beyliklerinin önderliğinde yapılan gaza akınlarıyla hudut ötesi halkını yıldırırlar, direnme gücünü kırarlar, sonra o devlet veya halkı istimalet yoluyla kendilerine yaklaştırırlardı. Bu sonuncu politikayı Osmanlı sultanları, can-mal garantisi veren yeminle teyit edilmiş, ahidname denilen teminat ile uygulardı. Kısaca şöyle demek isterler ki: Osmanlı sultanının egemenliğini tanırsanız, canınız, malınız ve dini hürriyetleriniz temi-

nat altına alınacaktır. Bunu yeminle taahhüt ederiz. Bu gibi vaatler memleket büyüklerine, şehir ve kiliseler verilen ahidnamelerle sağlanmış olurdu.

Bu arada kilise ve manastır rahiplerine verilen ahidname tipi vesikalar, halk üzerinden gerçek nüfuz sahibi olan bu dini adamları vasıtasıyla halka güven ve istimalet sağlardır. Çoğu zaman sultanın yeminiyle teyit edilmiş olan bu taahhütler harfi harfine yerine getirilir, böylece sınır ötesinde ahali üzerinde etkin bir propoganda yapılmış olurdu.

Şurasını ayrıca belirtmek lazımdır ki, Osmanlılar bu gibi can ve mal garantilerini ve evvelce edinilmiş, imtiyazların devamını vaat eden ahidnameleri, aynı zamanda Balkanlarda askeri sınıflara da teşmil etmişlerdi. İlk ağızda, yerli küçük hanedanlar, senyörler hatta Bizans imparatorları ve Balkanlı kralar, benzeri ahidnamelerle Osmanlı sultanına vassal olarak bağlanmıştı. Bu hanedanlar, vassallık koşullarını yerine getirmediği veya düşmana yardımcı oldukları zaman bertaraf edilir, fakat onlara tabii olan yerli askeri sınıf mensuplarının eski imtiyaz ve tasarrufları, yeni idare tarafından tanınırdı. Böylece, Bulgaristan, Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan ve Yunanistan'da yerli askeri sınıftan Osmanlı'ya sadık kalmış unsurlar Osmanlı askeri kadrolarına alınır, onların fetih öncesi dönemde tasarruf ettikleri "pronoia ve baştinaları" Osmanlı idaresinde kendilerine tımar olarak verilirdi. Başka deyimle, yerli askeri sınıf bu yolla Osmanlı askeri kadrolarına alınmış olurdu. Bu da istimalet politikasının, idarece askeri sınıflara teşmili anlamına gelirdi. Böylece fethedilmemiş bölgelerin askeri sınıfları bu gibi garantilerle Osmanlı egemenliği altına girmeye teşvik olunurdu. Bu biçimde Osmanlı askeri kadrolarına girmiş olan yerli elemanlar birçok sancaklarda Hıristiyan dininde tımar erleri olarak XV. yüzyıl tahrir defterlerinde sık sık rastlanmaktadır. "Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğuna" adlı yazımda, Balkanlarda bu gibi Hıristiyan tımar erlerini saptamaya çalıştım.

Buna karşı Bizans ve Balkan devletleri döneminde Stratiot, Voynuk, Martalos ve Eflak adı altında bilinen köylü askerler de eski kadrolarında Osmanlı hizmetine alınmıştır. Öyle görülüyor ki, Osmanlı Yaya ve Müsellem ve Yörük teşkilatlarında gördüğümüz ocak sisteminin kökeni de bu gibi grupların tabii olduğu eski bir teşkilattan gelmektedir. Osmanlı ordusunda yerli Hıristiyan askerlerin sayısı o kadar çoktu ki, Timur, Yıldırım Bayezıt'ı suçlamak için "sen Müslümanlara karşı kâfir askerleriyle karşı çıkıyorsun" deme fırsatını bulmuştur. Balkanlarda yerli aristokrasinin ve askerlerin ve askeri teşkilatın Osmanlı döneminde devamı, tahrir defterlerinin ortaya koyduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Hatta denilebilir ki Osmanlı fethi birçok bakımdan Balkanlarda ve Anadolu'da yerli sınıflar için sadece bir hanedan değişikliğinde görünmektedir. Bu olgu, Osmanlı egemenliğinin gerçek niteliğinde kaynaklanmaktadır. Osmanlı egemenliği, çeşitli halklar için ortak bir ideoloji, ortak bir din veya kültür temsil etmiyor ve temsil etmek de istemiyordu. Egemenlik bütün bu farklı gruplar üzerinde gerilmiş tarafsız bir şemsiyeden ibaretti. Bu sebepten İslam'ın ilk yayılış döneminde olduğu gibi Osmanlı fütuhâtı hızla yayılma imkânı bulmuştur. Başka deyimle Osmanlı egemenliği sultanın yüksek siyasi otoritesinin tanınması ve belli kanunlarla saptanmış vergilerin ödenmesi ötesinde milli veya dini bir amaç gütmüyordu. Osmanlı kanunlarının temel prensibi, fetih öncesinde halka yerli beyler ve senyörler arasında kurulmuş olan tâbîlik koşullarını bertaraf etmek, özellikle de köylü üzerindeki angaryaları kaldırmak olmuştur. Herhalde Osmanlı Devleti, devlet olarak İslamlaştırma ve Türkleştirme politikası gütmemiştir. Bunun aksi iddialar, Balkan tarihçilerinin yahut Osmanlı arşivlerine girmemiş olan batı Tarihçilerinin duygusal yaklaşımları sonucu yaygın hale gelmiş yanılığın ibarettir.

Osmanlı fethinde istimalet politikasının ilk aşamada yerli hanedanları haraçgüzar vassallar haline getirdiği olgusuna yukarıda

değirmiştik. Bu dönemde Osmanlı uç beyleri bu tabii voyvoda veya krallar üzerinde sürekli kontrol yapar, sultanın söz verdiği himaye politikasına sadık kalarak, onlara karşı gaza akınlarını durdururlardı. Fakat onların düşmanla herhangi bir işbirliği halinde, gaza akınları yeniden başlardı. Osmanlı sultanı haraçgüzar voyvoda ve prenslerin sadakatini garanti altına almak için, çocuklarını saraylarında rehin olarak tutarlar ve zamanı gelince bu yarı Osmanlılaşmış prensleri ve senyör çocuklarını babalarının yerine gönderirlerdi. Haraçgüzarlık politikası da istimalet politikasının başka bir şekli, ilk aşaması gibi görünmektedir. Unutulmamalıdır ki Anadolu ve Balkanlarda merkezi devletlerin çözülmesi sonucunda ortaya çıkmış birbirine rakip birçok hanedan vardı ve Osmanlı sultanları bunları egemenlik altına sokmak için aralarındaki rekabetten hayli istifade etmişlerdir. Keza, bu haraçgüzarlık döneminde Osmanlılar, kendi ordularında hizmet eden yardımcı askerleri kullanarak onları yavaş yavaş kendilerine bağlama imkânı bulmuşlardır.

Gerek istimalet gerek haraçgüzarlık politikası, yerli halkı ve askeri sınıfları, uzun bir direnmeye mecbur bırakmadan yavaş yavaş, adım adım Osmanlı sistemi içine alıp benimseme sürecini gerçekleştirmekte idi. Son aşama, yukarıda belirttiğimiz gibi haraçgüzar devletin ülkesinin doğrudan doğruya Osmanlı iradesi altına alınmasıyla noktalanmaktaydı. Doğrudan doğruya Osmanlı idaresinin yerleşmesi ne anlamdadır, şimdi bunu açıklamaya çalışalım.

Osmanlılar, bir ülkeyi ilhak etmeye karar verdikleri zaman, idari siyasi otoriteyi temsil eden bir sancak beyi ve Osmanlı kanunlarını ve adalet mekanizmasını temsil eden bir kadı tayin ederlerdi. Osmanlı idaresi, Kanun-i Osmani denilen belli bir rejimin uygulanmasını temsil etmektedir. Bu rejim, kesin ifadesini sancak kanunnamelerinde almıştır. Osmanlı rejimi; tarım topraklarının miri arazi rejimine tabii olması, tarım üretiminin ve vergilemenin çift hane sistemi

denilen bir sistem altına alınması ve nihayet tımar sisteminin uygulanması demektir. Çift hane sistemi, bütün Osmanlı sosyal-siyasi sisteminin temelidir. Bu gerçeği otuz yıldan beri çeşitli yazılarımda açıklamaya çalıştımsa da, henüz anlaşılmamıştır. Kısaca, çift hane sistemi köylü aile emeğine dayanan küçük aile çiftliklerinin tarım ekonomisinin temel kurumu halinde uygulanması anlamındadır. Bütün Osmanlı kanunnameleri ve bürokratik önlemler, bu temel tarımsal-sosyal sistemin sürdürülmesi amacıyla yönelmiştir. Osmanlı tahrir sistemi bu rejimin gerçekleştirilmesi için uygulanan bir yöntemden ibarettir. Başka deyimle, bu rejim köylü üretim birliklerini yani haneyi ve tarım üretimi aile çiftliğini miri arazi rejimi altında doğrudan doğruya devlet kontrolü altına sokan böylece merkezi mutlak imparatorluk idealini gerçekleştirmeye yönelik bir rejimdir. Kayda değer ki, Osmanlı'nın varis olduğu Bizans İmparatorluğunun parlak dönemlerinde de tamamıyla buna benzer bir rejim hâkimdi. Merkezîyetçi bir bürokrasi, köylü aile ünitelerini sürdürmeyi bir esas politika olarak uygulamaktaydı. Bizans'ın dağılma devrinde, köylüler ve toprak yerel üst sınıfların askeri asil sınıfın ve kilisenin eline geçmiş bulunuyordu. Osmanlı rejiminin gelişi bir anlamda, kırsak sektörde bu geleneksel imparatorluk rejiminin yeniden dirilişi olarak görülebilir. Bir kelimeyle biz, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarını birer köylü imparatorluğu olarak vasıflandırabiliriz. Özetle, Kanun-i Osmanî, Osmanlı sultanlarının mutlak merkezîyetçi sisteminde köylüyü ve toprağı devlet kontrolü altına alan ve onları yerel sömürmelere karşı koruyan bir rejim olarak gelmiştir.

Şu gerçeği de burada belirtmek gerekir. Osmanlılar, bir ülkeyi ilhak ettikten sonra kendi rejimlerini, Kanun-i Osmanî'yi birden bire zorla uygulamaktan kaçınmışlar, yeni fethedilen bölgede hoşnutsuzluk yaratmaktan ve dirence sebep olmaktan kaçınmışlardır. Bu politikanın gereği olarak ilk dönemde, Osmanlı idaresi halkın alıştığı kanunları ve vergileri

hemen kaldırmamış belli bir zaman içinde halkın arzusunu göz önünde tutarak Kanun-i Osmanî'yi uygulamıştır. Kanun-i Osmanî başlıca yerel angaryaları ve tabilikleri kaldırdığı için köylü halkı daima Kanun-i Osmanî'yi geçmiştir. Bunu mesela, Kıbrıs'ta açıkça görmekteyiz. Osmanlılar, Latinlerin egemenliği döneminde haftada iki gün feodal senyör için angarya çalışan Rum köylüleri, fetihten hemen sonra bu angaryadan kurtarmış; böylece, Kıbrıs fethinde yerli Rumlar, Venediklilerle işbirliği yapmaktan kaçınmışlardır. Kıbrıs'taki bu durum, Osmanlı istimalet politikasının çarpıcı örneklerinden biridir. Bu arada, başvergisini göz önüne alalım. Osmanlılar, kişisel bir başvergisi olan İslâmî cizyeyi Balkanlarda kişi başına değil, hane başına uygulamışlardır. Zira Osmanlıdan önceki rejimlerde başvergisi hane başına alınmaktaydı. Bu misal, istimalet politikasının doğrudan doğruya Osmanlı idaresi yerleştikten sonra da uygulandığını gösteren açık bir misaldir. Doğal olarak, Osmanlı egemenliğinin Balkanlarda yayılması ve yerleşmesi, başka faktörlerinde bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Bundan önce, Osmanlıların Balkan halkını kendine çekmek için uzlaşıcı, hoşgörülü ve köylüyü himayeye yönelmiş politikasını inceledik. Fakat imparatorluk kurmak için bu yeterli değildi. Osmanlıların Balkanlarda yayılmasını karşı duran, aynı bölgede ekonomik ve askeri üstünlük kurmak isteyen Balkan dışı büyük güçler, özellikle güçlü Macar krallığı ve denizde Venedik vardı. Osmanlı, Balkanlar için bu Balkan dışı güçlerle 2 yüzyıl sürekli mücadele halinde olmuştur. Balkanlarda, Sırp Stefan Duşan'ın imparatorluğu, 1354'tes onun ölümü ile parçalandığı zaman, Osmanlı fütuhati için zemin hazırdı. Duşan'ın imparatorluğu küçük devletlere bölünmüş idi. Osmanlılar, bu küçük devletleri kolaylıkla egemenlikleri altına aldılar. Son Sırp direnmesi 1389'da Kosova'da kırılmıştır. Osmanlı savaş teknolojisi ve strateji üstünlüğü, imparatorluğun kuruluşunda temel faktörlerden biri olduğu için istimalet politikası ile birlikte dikkatle incelemek gerekir. Burada bu konuya girmiyoruz.

Yalnız başka önemli bir konuya, Balkanlarda İslamiyet'in yayılışı konusuna kısaca dokunmama izin vermenizi isterim. Araştırmacılar, Balkanlı Müslümanları iki ayrı kategoride araştırmak gerektiğini vurgularlar. Anadolu'dan Balkanlara geçip yerleşen Müslüman Türkler bir yanda, Balkanların yerli halkından olup İslamiyet'i seçmiş olan Müslüman grupları öbür yanda bu iki kategoriyi oluştururlar. Hemen belirtmeliyiz ki, bu iki konuda yapılan araştırmalar henüz başlangıçta. Yine Osmanlı belge koleksiyonları, özellikle tahrir defterleri, cizye sayımları ve avarız defterleri bu bakımdan sağlıklı sonuçlara varmak için en önemli belgeleri vermektedir. II. Beyazıt dönemine ait cizye defterleri Nicolaj Todorov ve Ömer Lütfi Barkan tarafından araştırılmıştır.

Bu sayım tahrirleri 1487-1491 arasında Rumeli'de yalnız 258 gayrimüslimin İslamiyet'i seçtiğini ortaya koymaktadır. Buna karşı tahrir defterleri konu üzerinde beklenmedik bazı ayrıntılar da vermektedir. Ömer Lütfi Barkan, XVI. yüzyılın ilk yarısına ait defterlere göre, Rumeli'de gayrimüslim ve Müslim nüfusu hane hesabı ile hesaplamış ve bir haritaya geçirmiştir. Bu haritaya baktığımız zaman ilk göze çarpan nokta Vardar hattı doğusunda Müslümanların çoğunluğu oluşturduğudur. Bu olay, sadece Osmanlı devletinin yeni fetihleri ana yollar boyunca güvenlik altına almak için Rumeli'ye sürgün usulü ile zorla geçirdiği Yörüklerin yerleşmesi olayı ile açıklanamaz. Büyük ölçüde bir yerleşme kuşkusuz, Anadolu'dan kendiliğinden gönüllü gelen kitlelerin yerleşmesi ile açıklanabilir. Bu olayın arkasındaki ana faktör, XIII. yüzyılda Batı Anadolu'da çok yoğun bir Türkmen yerleşmesi ve bunun doğurduğu nüfus baskısı olmalıdır. Osmanlı fetihleri, bu halkın XIV. yüzyılda Doğu Rumeli'ye yoğun bir şekilde taşması biçimde açıklanabilir. Daha sonraki yüzyıllarda tahrir defterlerinde bu bölgede yoğun Yörük gruplarını ve onların yerleşimi ile ortaya çıkan pek çok köy ve kasabayı tespit etmekteyiz. Fetih öncesinde

gelen Bulgar köyleriyle Yörük köyleri tahrir defterlerine göre açık bir şekilde ayırt edilebilmektedir. Bulgar köyleri büyük zengin kalabalık köylerdir ve bu köylerdeki Müslümanlar çoğu zaman nev-Müslim adı ile gösterilen küçük bir grup oluşturmaktadır. Açıkça bu köylerde İslamlaşma çok kısıtlı bir ölçüde görülmektedir. Buna karşın, genellikle küçük ve nispeten fakir Yörük köylerinde nüfusun tamamı Müslüman'dır ve baba adları daima Türk Müslüman adlarıdır. Doğu Rumeli'de temel soru, bir yandan Yörük göçü ve yerleşiminin boyutunu, öbür yandan Bulgarlar arasında İslamlaşmanın derecesini saptamaktır. Doğu Rumeli'deki bu durum karşısında yukarıda belirttiğimiz hattın batısında Yörük yerleşimi kısıtlıdır.

Yukarıda, cizye defterlerine göre XV. yüzyıl sonlarında İslamlaşmanın çok kısıtlı olduğunu müşahede ettik. Yerli halkın İslamlaşması başlıca Rodop bölgesi, Arnavutluk ve Bosna'da yoğun bir biçimde gelişmişti. Bu bölgedeki Müslüman halkın anadili Türkçe değildir. Bu İslamlaşma süreci için Osmanlı arşiv kaynaklarının ortaya koyduğu gerçek şudur: İslamlaşma, kesinlikle devletin zoruyla gelişmiş bir süreç değildir. İslamlaşma uzun bir zaman içinde sosyal, ekonomik faktörlerin etkisi altında tedricen gerçekleşmiştir. Bunu Osmanlı egemenliğinin ilk 300 yılı için kesin biçimde söyleyebilmekteyiz. Fakat son 300 yılda Rumeli'de neler olmuştur? Bu alanda henüz esaslı araştırmalar yapılmamıştır. Bir hipotez olarak, bu yüzyılda cizye vergisinin ziyadesiyle artışı ve başlangıçtaki istimalet politikasına aykırı düşen tutumların ortaya çıkması İslamlaşmanın nedeni olarak ileri sürülmektedir. Bu son 300 yılda İslamlaşmanın yoğun olduğu üç bölge halkının tabii olduğu bazı özel koşullar İslamlaşmayı açıklar niteliktedir. Rodop dağlık bölgesinde Arnavutluk'ta ve Bosna sınır bölgesindeki fakir dağlı halk, Osmanlı iradesi tarafından geniş ölçüde askeri hizmette kullanılmışlardır. Bunlar tüfek kullanan ve 50 veya 100 kişilik bölükler halinde bir bayrak etrafında orga-

nize edilmiş, ücretli asker grupları olup XVI. yüzyıl Anadolu'sundaki sekban ve saruca bölüklerini yakından benzerlik gösterir. Bu ücretli asker yanında yukarıda işaret ettik ki, Eflâklar yani Vlah denilen Hıristiyan Balkan göçebe halkı, fetih öncesinde ocak sistemine göre örgütlenmiş, öteki gruplar, strotiyot veya voynuk köylü askerler vardı. Bunlar, Osmanlı döneminde devletin askeri kadrolarına ilhak edilmiştir. Ocak sistemi içindeki bu halk da, yine aynı dağlık bölgelerde yoğun bir şekilde bulunmaktaydı. Osmanlı seferlerinde Türk askerleriyle sıkı ilişki içinde bulunan bu gruplar arasında, yine sosyal bir süreç sonucu olarak, İslamlaşmanın doğal bir olay biçiminde gerçekleştiği aşikârdır. İslamlaşma ve Anadolu'dan göç sonucu olarak Balkanlarda İslam nüfusunun oldukça yüksek bir düzeye ulaştığına kuşku yoktur. Müslüman nüfus, daha

sonraki yüzyıllarda salgın hastalıklarla kırılmış ve özellikle XIX. yüzyılda Rus istilaları sonucu olarak Anadolu'ya kitle halinde göçmeye başlamıştır. Göçün Tuna boylarından başlayarak Meriç vadisine kadar XIX. Yüzyıl boyunca ve XX. yüzyılda Balkan harpleri sonucunda bir kitle göçü halini aldığını herkes biliyor. Bunun son bir örneğini yakın zamanlarda Bulgaristan'dan gelen büyük göç hareketi izlemiştir. Yerlerinden, yurtlarından acımasızca göçe zorlanan Rumeli Türkleri ve Müslümanlarının bu acı alın yazısı tarihçiyeye şu gerçeği açıklamaktadır: Ayrı ayrı halkları, dinleri ve kültürleri koruyucu geniş kadrosu içinde toplayan ve bir çeşit commonwealth karakteri taşıyan Osmanlı rejimi yerine milli devletler gelince, Balkanlar birbirini boğazlayan bağınazlıklara sahne olmuştur.